

Substrat de frares

La casa dels meus avis, que ja havien mort, estava habitada per quatre germans de ma mare, fadrins, quan vaig començar a explorar-la. Era una casa gran, de llauradors acomodats. Tenia celler, graner, estables amb pessebres polits i una pallissa buida on encara quedaven aparells plens de rovell, guarniments de couro podrit d'unes cavalleries que no vaig conèixer. En la nau d'entrada hi havia un arc de la dovella de la qual penjava un anell de coure on es trincava la balança romana per a pesar els porcs i les collites, però tot aquell món pertanyia al passat, estava paralitzat ara en un dia de tardor de la postguerra amb la grisalla de la pluja en el pati.

La casa tenia una àmplia escala amb taulellets d'Alcora que donava al saló de dalt flanquejat per habitacions blanques de calç sota les bigues a dos vessants i allí hi havia armaris en els quals es podia entrar caminant. En un d'ells guardava el meu oncle Manuel les escopetes de la caça. Allà dins vaig veure per primera volta en una vesprada de pluja l'orla d'aquella promoció de frares arraconada en un dels fondos estants de maçoneria al costat les caixes de cartutxos rojos i les cananes. Era una gran fotografia color sèpia emmarcada i en ella hi havia tres fileres de frares carmelites, entre els quals hi havia el pare Brocardo, germà del meu avi, un novici amb cara de pardalet, que després va arribar a ser provincial de l'orde.

Al vestíbul d'aquesta casa pairal hi havia una cadira de braços, de fusta de cirerer, molt austera, al peu del plint cec d'aquell arc, i s'hi seia sempre el més vell de la família abans de partir cap a l'eternitat. Quan al pare Brocardo li va tocar aposentar-se en aquella poltrona dispost a envolar-se'n al cel corria la primavera del 1936 i acabaven de dur-lo a casa dels avis malalt de l'aliacrà des del convent d'Onda, on vivia retirat els últims anys. Un dia d'abril el frare carmelita va ser transportat en una tartana amb vela d'hule i pescant de couro pràcticament en estat d'agonia fins a la Vilavella per camins de terra entre figueres, garrofers, oliveres i tarongers al llarg de quinze quilòmetres. En arribar a la casa dels seus avantpassats primer el van asseure en aquell sitial de prestigi i allí la criada agenollada li va tallar les unghes dels peus, que el provincial li oferia nus, transparents per davall de l'hàbit després de posar-los en remull en un llibrell carregat amb herbes de muntanya, i atès que anava a morir prompte, els cinc nebots el van instal·lar en l'alcova principal, en un gran llit de caoba, amb llençols de fil i cobertor brodat per unes monges de València, entre calaixeres de caqui, rentamans florejats de Manises i imatges de la seua devoció, i tot seguit van disposar tot el necessari per donar-li un viàtic solemne, de classe extra, atesa la dignitat de l'agonitzant.

Tots els pares i novicis del convent d'Onda, en nombre superior a cent van acudir a la cerimònia, i la processó amb el sacrament sota pal·li junt amb els sants olis es va realitzar amb no-

més travessant la plaça perquè la casa del moribund era molt prop de l'església. Amb el volteig de campanes, l'olor a encens de quatre turiferaris i les llums dels cremallers que portaven els pobres oficials del poble després d'haver pagat una pesseta, el viàtic va ser una cosa gran que encara es recorda a la Vilavella ja que olien les roses d'abril i també el Front Popular estava en flor. Hi va haver alguns desaires procaços. Uns jornalers tomats a la vorera no es van dignar a doblar el genoll al pas de la sagrada custòdia i des del finestral de "La Seba", el cafè de la CNT, uns anarquistes van alçar el puny cap a aquelles fileres de frares tan lluents.

—Vos tallarem el coll. —va cridar un desficaciat.

—¿Què vos sembla aquell?

—El més gros, deixeu-me'l a mi... —va fer un altre

—Tranquils, n'hi haurà per a tothom. La cosa està ja madura.

Potser els novicis van sentir un tremolí de terror en sentir aquestes animalades mentre acompanyaven l'Eucarestia fins al llit de fra Brocardo, el qual després d'aquest viàtic tan solemne va entregar l'ànima a Déu quan el cos de Calvo Sotelo encara no havia estat foradat, de manera que el mateix centenar de frares va haver de tornar d'Onda una altra volta en dos camions desmantellats a l'enterrament de la seua jerarquia provincial estant la primavera ja molt granada d'odi.

El ferotge sol d'aquell temps del 1936 els va abrasir el cap rapat a aquells frares quan a les cinc de la vesprada desfilaven sorrudament amb les mans dins les mànegues davant del fèretre camí del cementeri i en passar per la pedrera allí van ressonar els càntics de tenebres en l'espadat i igualment els insults d'uns obrers que allí s'estaven carregant vagonetes per construir l'escullera del port de Borriana. No obstant això l'enterrament va acabar amb vida i després els meus oncles, que eren gent de dreta, un poc hisendats i tan devots de la Mare de Déu del Carme que la consideraven de la família, van fer servir per les criades i nebodes a la comitiva un gran berenar amb gelats de cafè i llet merengada duts pel cambrer Joanet el Caque des del bar Lliberal, amb xocolata i panallets fets a casa acompanyats de fruites confitades, arrop i talladetes, tortades d'ametla i aigua gelada que naixia d'una nevera preciosa, folrada de fusta i amb una aixeta de plata, que s'havia comprat per a refrescar el llavis exhausts del pare Brocardo durant el temps que tardara a expirar.

Però a penes havia acabat aquesta xocolatada postfunerària va començar la guerra i el convent d'Onda va ser assaltat. Frares i novicis van fugir en desbandada camps a través; van penjar els hàbits en les rames dels tarongers i van continuar corrent vestits de paisà. Els que eren de la regió van saber orientar-se cap a algun amagatall, però altres havien arribat al cenobi des de terror